

GYÓGYPAEDAGOGIAI SZEMLE

Siketnémák, vakok, hülyék, gyengeelméjűek, dadogók és hebegők oktatásával foglalkozók

SAKKÖZLÖNYE

Előfizetési ára :	Szerkesztik és kiadják :	Megjelenik minden
Egész évre . 8 korona	NÉMETH LÁSZLÓ	hónap elsején 1 ívnyi
Fél évre . 4 "	és	terjedelemben
Negyed évre . 2 "	VÁRADI ZSIGMOND.	

Szerkesztőség és kiadóhivatal: VIII. ker. Röck Szilárd utca 10. szám.

A lap tartalmáért felelős: NÉMETH LÁSZLÓ.

I. évfolyam.

Budapest, 1899 április 1-én

4. szám.

Tartalom: Tantervünkhöz; Zádor Endrétől. — Adatok a siket-némák intézeteinek tantervéhez: Pivár Ignáctól. — A hülyék, gyengeelméjűek és gyengetehetségűek: Kelemen Ignáctól. — Hazai hírek. — Külföldi hírek. — Vegyesek. — Szerkesztői üzenetek.

Tantervünkhöz.

Azon alkalomból, hogy a magas Ministerium mindnyájunkat tantervkészítésre szólított fel, Borbély Sándor úr e lap első számában több fontos kérdésre hívta fel figyelmünket. Mivel ezen kérdések tényleg oly természetűek, hogy az új tanterv készítésénél mindnyájunk szeme előtt kell hogy lebegjenek, kíváncsok volna, hogy velők ne csak értekezleteinken, hanem itt e lap hasábjain is bővebben foglalkozzunk.

Azon reményben, hogy jelen soraimra más tapasztaltabb és hívatottabb szakemberek is fognak a fölvetett kérdésekhez hozzászólni, megkísérlem e kérdések néhányára s pedig a következőkre válaszolni:

1. Elértük-e az alsó 4—5 osztályban azon általánosan köztudatunkba fogadott czélt, hogy a beszédképességet illetőleg a 6 éves korig terjedő családi iskolát pótoljuk?

2. Ha nem értük el, melyek volnának azon irányelvek, melyeknek segítségével a siketnéma oktatás az igazi célja felé visszatertetnének?

3. Mi az oka annak, hogy a felső 3—4 osztály nem mutat fel megfelelő arányos haladást a beszédképességben, terjedelemben és hangtisztaságban az alsó 4—5 osztály eredményéhez képest?

Az első kérdésre, sajnos, egyetlen szakember sem adhat kedvező választ. Bármily szép eredménye legyen is keserves fáradozásunknak, azt még sem értük el, hogy a IV. vagy V. osztályba járó növendékeink a halló 6 éves gyermekek beszédképességével bírjanak. Hogy ezt a czélt az alsó osztályokban el nem értük, annak különösen három oka van. A legnyomósabb ok mindenesetre

az, hogy a halló gyermek sokkal könnyebb úton tanulja meg a nyelvet, mint a siketnéma. De azért a módszerben is van némi hiba. A helyett, hogy a nyelvoktatásnál a családi iskolát tartanók szem előtt, egyes tárgyak, bútorok, állatok stb. száraz leírásával töltjük az időt, holott a beszéd nem pusztán leírásokból áll, hanem főképpen kérdezőtetésekből, feleletekből, kérelmekből, intésekből, parancsokból, különböző vágyaink és óhajaink kifejezéséből s elbeszélésekből. Igaz, növendékeink ezeket is tanulják az alsó 4 osztályban, de nem oly anyaggal, mint az célunk eléréséhez szükséges volna. Növendékeink ezen osztályokban is tudnak ugyan kérdezni és felelni, de e kérdések és feleletek többnyire vagy az egyes tárgyak leírásánál fordultak elő, vagy pedig beemléztettek a társalgási órákon. Ha növendékeinket felszólítjuk, hogy egymáshoz kérdéseket intézzenek, akkor rendszerint ilyen kérdésekkel állnak elő: Milyen színű az asztal? Milyen színű a szekrény? stb. Ha a színeket megelégettük, akkor más tulajdonságokat keresnek a tanteremben levő tárgyakon, vagy pedig ilyen kérdésekre lehetünk elkészülve: Miből van az asztal? Miből van a kályha? Ha az ilyen fajtájú kérdéseket is meguntuk, akkor meg ezek következnek: Hogy hívnak téged? Hány éves vagy? Hányadik osztályba jársz? stb.

Tagadhatatlan, hogy a gyermekeknek ilyen anyagra is szükségük van; csakhogy a beszédben más irányú kérdések fordulnak elő. A rendes társalgásban előforduló kérdések ritkán olyanok, hogy a nekik megfelelő válasz leíró természetű volna, hanem inkább elbeszélő természetűek. Hogy magamat jobban megértessem, felhozok egy példát. Ha a télikabátról a közönséges életben szó van, csak ritkán hallhatjuk e kérdéseket: Milyen a télikabátod? Rövid-e a télikabátod? Milyen színe van a télikabátodnak? Milyen színű a télikabátom? Van-e neked télikabátod? Kinek van télikabátja? Kinek nincs télikabátja? stb. Pedig az iskolában az ilyen kérdések szerepelnek leginkább, holott az életben inkább ezek a kérdések szerepelnek: Mikor csináltattad a télikabátodat? Kinél csináltattad a télikabátodat? Hol vetted? Kinél vetted? Drága volt-e? Drágán vetted-e? Mennyit fizettél érte? Mibe került? Mennyibe került? Hogy vetted? Tetszik-e neked? stb.

A gyermekek által használt kéréseknél és parancsoknál az a baj, hogy azok e fokon majdnem kizárólag az iskolai életre szorítkoznak.

Az önálló közlést illetőleg mindnyájan tapasztaltuk, hogy növendékeink e tekintetben nagyon gyöngék az alsó osztályokban. Sokszor megtörténik, hogy egyik-másik növendék el akarja mondani, a mi az osztályban, az intézetben, otthon, vagy az utcán történt, de nem tudja magát jól kifejezni, daczára annak, hogy gyakran az esemény elmondásához szükséges szavakat és nyelvalakokat mind tanulta. Ennek pedig gyakorlathiany az oka. Nincs kellő időnk a gyermekek ezen önálló közléseivel oly mértékben foglalkoznunk, a mint az célunk eléréséhez szükséges volna. mert az olvasó könyvben foglalt tananyagot el kell végeznünk, ez pedig

olyan sok, hogy minden perczre szükségünk van. Pedig éppen a gyermekeknek ezen önálló közlései és kérdései volnának legalkalmasabbak a beszéd tanítására.

De nemcsak a módszerben rejlik annak oka, hogy a 4—5 osztályt végzett siketnéma növendékeink a beszédképességet illetőleg messze elmaradtak a 6 éves halló gyermekektől, hanem az időben is. Ismeretes dolog, hogy a halló gyermekek legkésőbbben 2 éves korukban kezdenek beszélgetni. E szerint a halló gyermek teljes 4 éven át tanult a család iskolájában beszélni, mire a 6 éves kort elérte. Hogy lehet a siketnémától azt követelni, hogy ő ugyancsak 4 évi tanulás után éppen úgy beszéljen, mint amaz, mikor az hallás után tanul, ez meg mesterséges úton, amaz kezdettől fogva gyakorolja a beszédet ez meg csak tanulja, de nincs elegendő alkalma és ideje a gyakorláshoz! — Gondoljunk csak arra, hogy mennyit beszél az a halló gyermek, míg a nyelvet megtanulja s mennyit beszél a mi siketnémánk ugyanazon idő (4 év) alatt, s be kell látnunk, hogy elérhetetlen czélt tűztünk ki magunk elé, s hogy lehetetlenséget kívánnak tőlünk és a gyermekektől, mikor azt követelik, hogy növendékeinket 4 évi oktatás után oly beszédbeli képességgel lássuk el, mint a milyennel a 6 éves halló gyermekek bírnak. Hogy mily keveset beszélnek növendékeink, azt hozzávetőleg ki is számíthatjuk. Vegyük pl. a II. osztályt. Ezen osztály heti óráinak száma meghaladja a 30-at, de e számban bentfoglaltatnak a torna-, rajz- és kézimunka-órák is. Igaz ugyan, hogy ezen tárgyak tanításánál is nyílik alkalom a beszéd gyakorlásához, de azért — eltekintve attól, hogy ezen órák beszédanyaga alig fordul elő a gyakorlati életben — igen kevés az, mit a gyermekek ezen órák alatt beszélnek. Ezen órák alatt alig beszélnek valamit a növendékek, a számtani példák megfejtésénél pedig egész éven át 2—3 kifejezést használnak ebben az osztályban. Ezen órák leszámmitásával marad tehát heti 17 óra. E 17 órában 10—12 növendéknek kell beszélnie. Mennyi jut e 17 órából 1—1 növendékre hetenként? Még jó volna, ha ezt a 17 órát csupán beszéléssel tölthetnők. De mennyi időbe kerül a rossz kiejtés javítása! Mennyi idő telik, míg minden növendék 1—1 mondatot ír a falitáblára! Mennyi idő kell az írásbeli dolgozatok készítésére! Mennyi idő vész el, míg a gyermekek e dolgozatok egy részét a vizsga számára letisztázzák! Ehhez járul még az is, hogy igen gyakran sok időbe kerül, míg egyik-másik gyermek a kérdést helyesen leolvassa szánkról. Mennyi marad ilyenek után a 17 órából a beszélgetésre? S ha azt vesszük, hogy egyszerre csak egy gyermek felelhet s míg az egyik beszél, addig a többiek hallgatásra vannak kényszerítve: következik, hogy ezt a megmaradt kis időt meg kell osztanunk a gyermekek számával. Ha tehát az osztályt 12 növendék látogatja, akkor ily számítás mellett alig jutna hetenként 1 órai beszélés 1—1 növendékre. Igaz ugyan, hogy az az idő, mely alatt valamelyik növendék felel, nem vészett éppen kárba a többiekre nézve, mert ez idő alatt gyakorolják a leolvasást, másrészt pedig annak megfigyelése által, hogy

miképen fejezi ki magát felelő osztálytársuk, szintén tanulják a nyelvet, de azért tagadhatatlan, hogy a siketnéma akkor tanulja és gyakorolja legjobban a nyelvet, mikor maga intéz hozzánk kérdéseket, mikor maga felel kérdéseinkre, egyszóval, mikor maga beszél. A beszéd leolvasása ugyanis távolról sem ér annyit a siketnémára nézve, mint mások beszédjének meghallgatása a hallóra nézve. Mennyi nyelvanyagot szerez a halló gyermek pusztán mások beszédjének hallásával, s mily keveset a siketnéma a beszélők ajakmozdulatainak nehéz és fáradtságos megfigyelésével! Míg a halló gyermek hallása útján, minden rendszer nélkül új meg új szavakat és nyelvalakokat tanul, addig a siketnéma növendék — pláne az alsó osztályokban — csak olyan mondatokat olvas le felelő társának a szájáról, melyeknek szavait és nyelvalakjait más előzetes órán már megtanulta.

Mindezt csak azért hoztam fel, hogy kimutassam, miszerint az az idő, melyet a siketnéma mások beszédjének leolvasásával tölt, e fokon kevés nyelvismeret szerzésével jár s hogy mások beszédjének látásával korán sem gyakorolja a különben is már tanult nyelvalakokat és anyagot oly értékkel, mintha saját maga beszélne. Vagyis beigazoltam, hogy osztályunk 1—1 növendékére tényleg csak 1—2 órai beszéd jut a heti 17 órából. Mi ez a hallónak egy heti beszéléséhez képest!? — Ebből látható, hogy bármily jó legyen is a módszerünk, bármily odaadással élünk is hivatásunknak, azt a célt sohasem érhetjük el, hogy a siketnéma az alsó 4—5 osztály végzése után oly beszédbeli képességgel bírjon, mint a 6 éves halló gyermek.

Most pedig az a kérdés, hogy mily szülőktől származott az a 6 éves halló gyermek, a kinek beszédbeli képességével siketnémánk beszédjét összehasonlítjuk? Mert ha nem a közönséges néposztályból való 6 éves halló gyermekkel hasonlítjuk össze növendékünket, hanem művelt, vagy pedig előkelő szülők gyermekével, akkor minden kockáztatás nélkül állíthatjuk, hogy még a VIII. osztályba járó növendék sem tud úgy beszélni, mint amaz, daczára annak, hogy az a 6 éves halló gyermek írni és olvasni sem tud, siketnémánknak pedig természetrajzi, természettani, földrajzi, történelmi és számtani ismeretei is vannak. Különben van sok olyan 6 éves halló gyermek is, ki magyar, vagy német anyanyelvén kívül más idegen nyelven pl. francziául is beszélget.

Ezek után áttérek a 2. pontra, vagyis arra, hogy miképen lehetne az alsó osztályokban a mostani eredménynél czélszerűbbet felmutatni.

Oktatásunknak az lévén a főczélja, hogy siketnémánkat megtanítsuk beszélni, szükségesnek tartanám, hogy a beszédet tegyük a tanítás központjává, vagyis, hogy oktatásunkat társalgási alapra fektessük. Ez esetben órarendünkben a társalgási órák volnának tulsúlyban. Míg ezen órákban a nyelvalakok minden rendszerre való tekintet nélkül fordulnának elő és társalgási anyagon szemléltetnének és gyakoroltatnának, addig a nyelvalakok rendszeres ismertetése külön e czélra kijelölt órákban történék.

Természetes, hogy ily rendszer mellett nem jutna annyi idő az egyes tárgyak, állatok stb. leírására, mint jelenleg.

Az írás és olvasás mind a társalgási, mind a nyelvvalakok rendszeres ismertetését célzó órák anyagához fűződnek.

A nyelvoktatási órák heti felosztása a következő lehetne. Minden délelőtt és délután volna 1—1, azaz hetenként összesen 10 társalgási óra, azután minden nap 1—1, azaz összesen 6 óra a nyelvvalakok rendszeres tanítására, továbbá hetenként 2 óra rendszeres kiejtési gyakorlatokra.

Mielőtt a 3. pontra térnék, röviden szólnom kell a társalgási órák anyagáról. Eddig az volt a társalgási oktatás célja, hogy a gyermekek tanuljanak köszönni, kérni s hogy a hozzájuk intézett parancsokat megértsék s végre, hogy az iskolai érintkezési nyelvet elsajátítsák. Az eddigi társalgási órák anyagát tehát köszönések, kérelmek, parancsok, tilalmak, intelmek s az oktatás minden ágánál előforduló egyéb kifejezőmódok stb. képezték. Ezen anyag tanításánál jelenleg megelégszünk, sőt a kiszabott heti társalgási órák esekély száma miatt (2 óra) meg is kell elégednünk, ha növendékeinket a különféle kérelmek, parancsok stb. megértésére és elmondására képesíthetjük. Ha azonban azt akarjuk, hogy a siketnémák társalgási alapon tanuljanak meg beszélni, akkor a fent említett anyagot a családi iskola szem előtt való tartásával jóval kell bővítenünk, másrészt pedig változnia kell az anyag feldolgozásának is. Vagyis nem elégedhetünk meg vele, hogy növendékeink megértsék a kérelmeket, parancsokat stb. s hogy azokat el tudják mondani, hanem részletes beszélgetés tárgyává kell azokat tennünk, mely beszélgetés alkalmával a nyelvvalakok kellően szemléltetnek és gyakoroltatnak.

Nézzük csak, hogy mennyi beszélgetésre, mennyi nyelvvalak ismertetésére ad alkalmat például a következő parancs: Ül szépen! N. nem ül. N. áll. Z. nem ül szépen. Te szépen ülsz. Egyenesen ülsz. Hogyan ültök? Egyenesen ülünk. Egyenesen üljtek! Mit parancsoltam? A tanár úr azt parancsolta, hogy egyenesen üljünk. A. görbén ül. Nem szabad görbén ülni. A ki görbén ül, az púpos lesz. Ha görbén ülsz, akkor púpos leszel. Mit mondtam? A tanár úr azt mondta, hogy ha görbén ülsz, akkor púpos leszel. Szeretnél-e púpos lenni? Ki szeretne púpos lenni? Senki sem szeretne púpos lenni. Láttál-e már púpos embert? Igen már láttam púpos embert. B. még nem láttam púpos embert. A púpos embert nem szabad csúfolni. Szabad-e csúfolkodni? Nem szabad csúfolkodni. Nem szabad csúfolkodnotok. Mit mondtam? A tanár úr azt mondta, hogy nem szabad csúfolkodni. Kérem szépen N. csúfolt engem. stb. Ezzel szemben nem akarom azt mondani, hogy ez mind egymásutánban taníttassék. Csak az irányt akartam megjelölni, melyet a társalgási órákon követhetünk. Bármilyen parancsot intézünk is a gyermekekhez, mindegyik bő anyagot szolgáltathat a beszélésre.

Jó anyagot nyerünk a társalgásra az alkalmoszerűségek felhasználásával is.

A társalgás azonban nem csak tőlünk indulhat ki, hanem kiindulhat a növendéktől is. Igen sokszor megesik, hogy növendékeinknek valami kérdezni valójuk van, vagy pedig hogy elakarnak valamit mondani. A növendékeknek ezen kérdései és közlése, bármily hibásak legyenek is azok nyelvtanilag, igen becses anyagot nyújtanak a beszélésre. Ezen társalgás becsét különösen az a körülmény emeli, hogy maguktól a gyermekektől indul ki, mely oknál fogva tanításunk érdekessége biztosítva van.

Ilyen alkalmakkor legelső teendőnk, hogy a gyermekeknek hibásan mondott kérdéseit vagy közléseit kijavítsuk. A megfelelő nyelvalakok kellő szemléltetésével rá is mutatunk arra, hogy miért nem fejezte ki jól a gondolatait az illető növendék, továbbá a bővebb magyarázat és könnyebb megértés céljából a gyermekek előtt már is isméretes oly mondatokat sorolunk fel, melyekben az illető nyelvalakok vagy kifejezések bentfoglaltatnak. Ha a gyermekek az azelőtt hibásan kifejezett gondolatot helyes alakban tudják kifejezni, akkor ezen mondatot kiinduló pontjává tesszük egy hosszabb társalgásnak, melynek folyamán a nyelvalakoknak egész sorozatát gyakorolhatjuk, s a mennyiben az más órában még nem történt volna, egynehányát az alakoknak, mint ismeretleneket szemléltethetjük is. A példa kedvéért felhozom a következő esetet. E napokban történt, hogy egyik bejáró s a szüleinél lakó növendékem az utcán szivarozott. A vele volt osztálytársa elárulta s ezzel nagyon sok anyagot szolgáltatott az igazi beszélésre. Körülbelül a következő mondatok fordultak elő a beszélgetés folyamata alatt: György szivarozott az utcán. Egy úr eldobta a szivart a földre. György felvette a szivart a földről és szivarozott. Szivaroztál-e? Nem szivaroztam. József látta, hogy szivaroztál. József hazudik. József nem hazudik, hanem te hazudol. Szabad-e hazudni? Nem szeretlek, mert hazudtál. Mit mondtam? A tanár úr azt mondta, hogy nem szeret engem, mert hazudtam. Szabad-e szivarozni? Nem szabad szivaroznom. Fogsz-e még máskor szivarozni? Ha még egyszer szivarozol, akkor megbüntetlek. Mit mondtam? A tanár úr azt mondta, hogy ha még egyszer szivarozom, akkor megbüntet engem.

Hát nem többet ér-e ez minden leírásnál?!

Ha a gyermekek látják, hogy közléseiket nem hagyjuk figyelmen kívül, hanem részletes tanítás tárgyává tesszük, akkor fokozódni fog bennük a beszédvágy s mindinkább sűrűbben fognak minket kérdéseikkel és közléseikkel ostromolni.

Végre eljutottam a 3. ponthoz. Bár nem értük el azt a célt, hogy siketnémaink az alsó 4 osztály elvégzése után ép oly beszéd-készséggel bírnak, mint a halló 6 éves gyermek, mégis tény, hogy a felső 3—4 osztály jelenleg sem mutat fel arányos haladást a beszéd-készségben és hangtisztaságban az alsó osztályok eredményéhez képest. Különösen áll ez a hangtisztaságra nézve. Általános a tapasztalat, hogy a növendékek kiejtése az alsó osztályokban tiszt-

több és érthetőbb, mint a felsőkben. Mi ennek az oka? Az, hogy az alsó osztályokban sok időt fordítunk a kiejtés javítására, a felső osztályokban azonban alig érünk rá erre, mert itt természetrajzot, természettant, földrajzot, történelmet s alkotmánytant kell tanítanunk. Ha a természetrajzi, természettani stb. órákon a kiejtés oly mértékben való javításával foglalkoznánk, a mint az a cél érdekében óhajtandó volna, akkor bizony igen keveset végezhetnénk az illető tárgyak anyagából. De vajon mi fontosabb, az-e, hogy növendékeink tisztán beszéljenek, vagy az, hogy minél több ismerettel bírhassanak? Ha tanításunknak csak az volna a célja, hogy növendékeinknek minél több ismeretet nyújtsunk, akkor egyáltalában szükség sem volna arra, hogy a gyermekek megtanuljanak beszélni, mert az ismeretek nyújtására elegendő a jelelés és írás is. De a mindnyájunk által elfogadott és követett német módszer szerinti tanításnak éppen az a főcélja, hogy a gyermekek megtanuljanak beszélni. Ha pedig a siketnémának beszédje 8 évi tanulás után olyan, hogy mi is csak azért értjük, mert fülünk hozzászokott a rossz kiejtéshez, a laikus pedig a legnagyobb jóakarattal sem érti, — akkor hiába tanult és tud az a siketnéma sokat a természetrajzból, a történelemből és a többi tárgyakból, *tanításunk főcélját mégsem értük el.*

De valljuk be, hogy növendékeink sok olyat tanulnak az intézetekben, minek az életben soha sem veszik hasznát. Már pedig az ilyen ismeretek holt tőkét képeznek a siketnémára nézve, mely holt tőkeért kár a hangtisztaságot veszélyeztetni. Miféle hasznát veszi a siketnéma a történelmi ismereteknek az életben? Igaz, e tantárgy tanítása felébreszti és éleszti a gyermekekben a hazaszeretetet s fejleszti a jellemet. De szükséges-e, hogy ezen célok elérésére a történelmet rendszeresen és mint tudományt tanítsuk?! Nem volna-e elég, ha kiszednők a történelemből azokat a történelmi alakokat és mozzanatokot, melyeknek megismertetése leginkább alkalmas a hazaszeretet ápolására és a jellemképzésre?!

A többi tantárgyaknál is sok oly anyagot találunk, melynek tanításával hiába vesztegetjük az időt. Pedig ha minden tantárgyból csak annyit tanítanánk, a mennyire a siketnémának az életben szüksége van, akkor jutna időnk a kiejtési gyakorlatokra is, s növendékeink kiejtése, ha nem volna is olyan tiszta, mint az alsó osztályokban, mégis sokkal érthetőbb volna, mint most.

A felső osztályok tantárgyainak anyagát azonban nem pusztán a hangtisztaság érdekében kell a minimumra redukálni. Van erre más ok is. Ezen osztályokban előforduló tantárgyak anyaga tudvalevőleg nemcsak tanítási célul szolgál, hanem egyúttal eszközül is a beszéd gyakorlására felhasználni, akkor a felelések alkalmával nem szabad a gyermek által elkövetett nyelvtani hibáknak csak úgy futólag való kijavításával megelégednünk, hanem minden alkalommal bővebb nyelvvoktatást kell rögtönöznünk úgy a hibásan használt, valamint a helyettük helyesen alkalmazandó nyelvalakokról is. De ha az anyag sok, akkor erre sem érünk rá, Már pedig a nyelv-

tani hiba pusztá kijavítása nem elég. A gyermeknek tudnia kell, hogy miért beszélt rosszul s miért kell azt másképen kifejezni, a mit ő rosszul mondott. Ha erre nem figyelmeztetjük, akkor sohasem fogjuk azt elérni, hogy növendékünk öntudatosan s nyelvtanilag helyesen beszéljen.

Ertekezésem végére jutva, a következő pontokba foglalom össze nézeteimet a készülő tantervre vonatkozólag.

1. Ne kívánja az új tanterv, hogy siketnémáink az alsó 4 osztály végzésével a halló 6 éves gyermekek beszélési képességével bírijanak.

2. Készüljön a tanterv oly szellemben, hogy a nyelvoktatást társalgási alapon eszközölhessük.

3. A felső osztályok tantárgyainak tanítási anyaga a hangtisztaság és beszédképesség érdekében redukáltassék.

Zádor Endre.

Adatok a siketnémák intézeteinek tantervéhez.

Hogyan jut a halló gyermek a nyelvnek birtokába és hogyan a siketnéma?

A halló gyermek még akkor is gyakorolja magát a nyelvben, mikor szórakozik; mert lehet, hogy éppen a tőszomszéd műhelyből kihallatszó pörölyütések, az utcán végig guruló kocsi zöreje, a fuvaros lármája, ostopattogatás, a járókelők beszélgetése, éneke, harangok zúgása, a mozdony füttyenése, szóval az, ami őt egy irányban szórakoztatta teszi, más irányban ép az, amiből megtanul nemcsak gondolkozni, hanem beszélni is, mivel a halló gyermek nem tud beszéd, vagyis kellő viszonyba állított szavak nélkül gondolkodni. Éppen ezért tagadhatlan, hogy sokszor egy-egy igazán szórakozott, önmagába vagy önmagán kívül valamibe egészen belemerült gyermekből válik a legalaposabb tudós, a legjelesebb művész, a legéletrevalóbb iparos? A nagy Göthe szórakozásközben lett éppen úgy klasszikus útleíróvá, mint (a maga idején) nagytekinélyű természetbúvárrá.

A halló gyermek mindent beszélgetésből, azaz a hangzó nyelv segítségével tanulván, sokszor egyetlenegy megcsendült szóból vagy pusztá hangból elméjében az ahhoz fűződő tulajdonságoknak és eseményeknek egész sora, a képzetek egész láncolata keletkezik, melyek ismét csak az élő szó formájában testesülnek meg fantáziája előtt.

A nyelvoktatásban éppen nem, vagy csak tökéletlenül részesített siketnémára nézve ellenben a hang s a hangokból álló szó vagy valami teljesen nem létező = valami holt, vagy pedig csak valami tökéletlenül ismert létező s így vagy éppen nem, vagy csak

tökéletlenül képes azon valami szellemi hasznavehetőséget felismerni, azt valami tulajdonsággal vagy működéssel kapcsolatba hozni. Miért is az ilyen siketnéma az általa észrevett összes külső dolgokat vagy azoknak módosulatait viszonylatait s egy gondolatba fogását, vagy önalkotta, vagy másoktól elkölcsönzött jelekhez köti. Innen van, hogy ez a siketnéma saját belső ösztönétől hajtva, főleg internátusokban 2—3 hónap alatt a jelnyelvet annyira magáévá teszi, hogy egy-egy kis ujoncz siketnéma-csapat, egész napon át a legvidorabb társalgást folytatja a jelek használása mellett.

Nem is lehet csodálkoznunk e, mondhatni, lázas sietségen. — Hiszen a szellemi adás-vevés, az embernek, mint társas lénynek, legnagyobb életszükséglete. A szegény siketnéma érzi, hogy e jel használásával az őt másoktól elszigetelő korlátok mint omlanak szét, mint hullanak le azok a súlyos bilincsek, melyek eddig szellemét lenyűgözték s kimondhatatlanul örül, hogy értelme gyarapszik, látköre tágul, hogy rokonlelkekre talált, akik őt megértik s akik tőle megértetnek.

A mennyiben a jelnyelvnek eme gyors fejlődése, fényes tanubizonyossága a siketnéma képezhetőségének ép annyiban válhatik az beszédtanításunk hátrányává, sőt csaknem kiirhatatlan akadályává.

Ahelyett, hogy a jelnyelvet így egészen elvontan, csak elméletileg fejtegetném tovább, inkább kellő számú példában fogom bemutatni, hogy mi is tulajdonkép a siketnéma jelnyelve vagy jelbeszéde s hogy van-e benne az előszóval váló beszéd szempontjából, rendszer, következtetés avagy hasznavehetőség?

A szükséges feleleteket maguk a következő példák fogják megadni.

Előre is kijelentem, hogy én a jelnyelvnek szükségességét soha sem tapasztaltam és azt soha sem használtam, hanem mindig előszóval éltem úgy a beszéd, — mint a hitoktatás alkalmával, mely utóbbi pedig, tekintve a benne előforduló sok elvont fogalmat s a divatozott nyelvtanítási rendszer fogyatékoságát, gyakran nagy fáradsággal járt. Kijelentem továbbá, hogy épen a fáradságot okozó nehézségekkel való küzködés közben szerzett tapasztalataim s ezekkel kapcsolatos kutatásaim nyomán győződtem meg a jelnyelvnek kárhoztatandó voltáról épen úgy, mint a divatozó hibás nyelvtanítási rendszer tarthatatlanságáról. E munka közben fogamzottak meg és érlelődtek gyakorlatbavétel által elvekké amaz eszméim, melyeket a siketnémák nyelvoktatásában szükségeseknek s a célhoz vezetőeknek felismertem, e szakmában a nyilvánosság előtt megjelent munkáimban is hangoztattam, másoknak minden lehető alkalommal elfogadásra ajánlottam s ezután is, bár egy magasabb akaratnak engedve, a siketnémák oktatásában már activ részt nem vehetek, el nem mulaszthatom.

Lássuk már most e kis közbevetés után a fentebb ígért példákat.

A jelekben beszélő siketnéma észbeli képzetait s gondolatait több vagy kevesebb iskolázottsága szerint sok más furesza mód mellett következőleg fejezi ki:

I. A fogalomalkotásban.

Pl. Tanítóinak vagy tanulótársainak s a vele érintkezőknek neveit abból a feltűnő tulajdonságból szerkeszti meg, melyet rajtuk első találkozáskor legjobban megjegyzett. Így jeleli egyik tanítóját rőtszakálúnak, sárga arcúnak, a másikat hegyes bajúszúnak, a harmadikat előre vagy hátra fésült hajúnak stb.; egyik növendéktársát körtefiúnak, a másikat szőlőleánynak, minthogy első találkozásuk alkalmával az illető körtét vagy szőlőt evett; a harmadikat gőzkocsi fiúnak, minthogy a sapkáján cifraságul kis öntött lokomotív volt, mikor hazúlról az intézetbe bevitték.

Vagy a miséget, minőséget, cselekvést, okosságot, czélt stb. jelentő kapcsolatokat minden logikai csoportosítás nélkül következőleg fejezi ki:

a) Természetben bemutatva:

1. a *fehéret* a tisztaság jelelésével, leginkább a fehér ingmell mutogatásával,

2. a *kéket* az égre mutatva;

3. a *vöröset* az ajkak szélére mutatva;

4. a *pirosat* az arczpírjára mutatva;

5. a *lustát* karjait lelógatva s hozzá bamba arczot vágva;

6. a *haragosat* keble (melle) előtt kezével a benne kavargó indulatokat jelelve;

7. a *szelídet* karját felülről lefelé simogatva;

8. *szeret* = balkezét szívére, jobbkezét ajkaira illesztve;

9. *fáj* = fájdalmas arczkifejezéssel teste belseje felé irányított behatást jelel stb.

Megjegyzendő. Az itt elősorolt s minden hozzájuk hasonló természetes jelek azonban megfelelő főneveket s igéket is jelenthetnek, azért mondja és írja az ilyen chaosban élő siketnéma: én nem hazugság voltam = nem hazudtam; lustaság voltam = lustálkodtam stb.

b) A kézi betűsor felhasználásával, több kevesebb szerencsével:

1. az *okosat* o-betűt formálva kezével s így homlokára mutatva;

2. a *lud* kifejezésére t-betűt jelölő jobb kezével homlokára mutatva;

3. a *lilaszínt* mindkét kezével l-betűt jelölve s egyúttal a festék dörzsölést utánozva stb.

c) Gyakran nevetségesen:

1. a *zöldet* egészen kinyílt újjú kézzel, a hüvelyk újját függélyesen az arcz megfelelő felére illesztve;

2. *hazug* = hazudik = hazugság. Ennek jelölésére az öklét (haragvó, fenyegető, megbotránkozást jelentő tekintetet lövelve) erősen felfűjt arczához csapkodja, sat. sat.

II. A viszonyításban.

a) Névszóknál.

1. A személyes és birtokos névmások alanyalakjait egyszerűen a megfelelő személyre való rámutatással fejezi ki. Az én = enyém, te = tied, stb. De még a birtokragozásnál is így tesz, jelelvén? én ház = ház én = házam, ház te = te ház = háza stb.

2. A személyes névmások ragozása: nekem (ed, i) = (én—, te—, ő—) k stb; engem, téged, őt = (én—, te—, ő—) t stb; hozzám, (ád, á) = (én—, te—, ő—) hez stb; velem, (ed, e) = (én—, te—, ő—) vel stb.

3. Főnevek ragozása: asztalok = asztal sok; asztaloké = asztal soké; asztaloknak = asztal sok-k; asztalokat = asztal sok-t, stb. stb.

b) Igéknél:

Állok, sz,— = áll (—én, —te, —ő) stb; állottam, ál, ott = áll volt (—én, —te, —ő) stb; állani (fogok, sz, —) = áll lesz (—én, —te, —ő), vagy áll fog én, de ekkor a *fog*-ot mint a kézzel való megfogást jeleli.

Allnék = áll volna én; álltam volna = áll volt volna én; állnom kell = áll kell én, stb. stb.

c) Egész mondatokban:

Én atyámtól almát (kapok, kaptam, kapjak, kapnék) = én atya alma (kap, kap volt, kap kell = kell kap, kap volna) stb. Én nem mentem el Budapestre = Én megy el volt nem Budapest = Én Budapest megy el volt nem stb.

De még ilyen is történt. Egy növendék a *hasonlókép* kötőszót a hasnak, lónak és képnék jelelésével magyarázta meg magának s ezen jelekhez fűzve tanulta be.

El lehet képzelni, hogy az olyan siketnéma, aki okszerű vezetés hijában a confundáló jelnek ennyire martalékul esett, milyen írásbeli dolgozatokat készíthet s egy-egy levélben (pedig levelet írni nagyon szeret) minő képtelenségeket hordhat össze.

És mégis e jelnyelv is jóval több a semminél s mint ilyen a nem tanított vagy rosszul tanított némát teljesen kielégíti s a siketnémát bárki által használt jelek megértésére, saját gondolatainak jelek általi közlésére képesíti. A váczai intézet növendékei 1894. nyarán megértették az itteni állatkertben tanyázó dinkanégerek jeleit s ami utóbbiakat kimondhatlan ámulatba ejtette olyan jelekkel kezdettek beszélni, amelyeket e vadak tökéletesen megértettek.

Ámde miután bizonyos, hogy mennél jobban hatalmába keríti a siketnéma a jel használatát, annál kevésbbé vonzódik a beszédhez mint nélkülözhetőtől s rá nézve roppant nehézhez: ennélfogva okvetlenül meg kell őt benne akadályoznunk s helyette az élőszóval való beszédre oktatnunk. Igen a beszédtanítás az, amire

most munkálatba veendő tantervünk szempontjából mindenek előtt gondot és igyekezetet kell fordítanunk.

Hogy most jelzett fontos teendőkhöz a gyakorlati életből vegyünk megfelelő érveket s egy, a nyelvoktatásban természetesnek mondható rendszerhez a szükséges támpontokat megtalálhassuk, térjünk vissza a siketnémák világából a hallókéba.

Amily lármásak a halló gyermekek maguk, épenugy szeretik a lármás társaságot, és ha szerét ejthetik (minthogy a társulás ösztöne hajtja őket) egész nap vig zajongó czimborák között időznek. Azonfölül a halló gyermek iskolában naponta 4—5 órán át hallja és tanulja a nyelvet és folyton azon gondolkozik; míg ellenben a siketnéma, minthogy vele, főleg kezdetben, individualis tanítás mellett boldogulhatunk csak, ha 10-en vannak az osztályban (pedig a mi viszonyaink között nagyon sokszor többen vannak) a napi 5 órából egyenkint mindössze 30 percz jutna, ha minden óra beszélgető óra volna. — Ámde van számolás (számírás), közönséges írás, melyet hogy szép is legyen, nagy gondnal, lassan kell írni és van rajz, továbbá a növendékek nem mindenike figyel egyformán, a tanultat elfelejti, hibás a kiejtés, a dolgot újra kell elmondani és elmondadni. Mikor pedig a siketnéma kijön az iskolából, mit tehet okosabbat, mint hogy a pompás kisegítő eszköznek bizonyult jeleléshez folyamodik.

Bizony, bizony ez mindössze annyira összezsugorítja az ő legszükségesebb szellemi táplálékának összekuporgatott parányi adagát, hogy cseppet sem csodálható, ha utána az eredmény is oly mód felett sovány.

Úgyan, kérdem, megtanulna-e a halló gyermek beszélni és gondolkozni, ha naponta csak annyi ideig gyakorolná magát a beszédben és beszéd által a gondolkodásban?

Aztán minő az a módszer, melyet a nyelvtanításban még a rendelkezésünkre álló csekély idő daczára is használunk!

Megfelelőnek, másnál jobbnak bizonyodott-e be?

És ha nem bizonyodott annak, minővel kellene felcserélni?

Ész, gondolkodás, beszéd az a trias, melyet a görögök nyelvgeniusa igen szellemesen az egy „logosz“ szóval fejezi ki. Ezek bármelyikének elhanyagolása a másik hanyatlását és elsatnyulását vonja maga után.

Minden nyelv szükségképiségből kapta meg idők folytában jelenlegi formáját, azaz a nyelvgenius önnönmagának érvényesítése a benne rejlő kiaknázhatatlan bölcsesség daczára sem volt még eddig képes más eszközökkel jutni a mostani nyelveredményekhez, mint azokkal, melyeket a halló beszélők használnak, s ez a beszéd épen ezért a legkönnyebb. Mondjuk ki habozás nélkül, hogy más-kép beszélni nem is lehet. Minden más beszéd, melyet valaki még e legkönnyebbnél is könnyebbé akarna tenni, már okvetetlenül oly tökéletlen, hogy egyúttal érthetlenné s észszerűtlenné lenne.

Miért tévővázunk, miért tépelődünk tehát siketnéma gyermekeinket, kik meglehetősen sok és jórészt alapos tárgyi ismeretekkel

kerülnek intézeteinkbe, szakavatott kalauzolással abba a természetes helyzetbe juttatni, amelynek az észhez szóló behatása alatt a csecsemő anyanyelvét minden vezetés nélkül, csupán gyenge agyveleje útmutásai szerint 3 év alatt megtanulja?!

Igenis azt a módszert kell ellesnünk és alkalmaznunk a siketnémák oktatásánál is, amelyet a halló piczi gyermek használ nyelvismereteinek és beszélő képességének fejlesztésekor, akihez pedig nem az élet alkalmazkodik, hanem evvel homlokegyenest ellenkezőleg neki kellett minden erejével alkalmazkodnia az élethez. A különbség csak az, hogy míg a halló gyermeket ép érzéke oktatja be — még pedig észrevétlenül — a szükséges tudnivalókba, addig a siketnémát az iskolának kell mindenbe beleoktatnia, semmi esetre azonban úgy, hogy a természetes beszédet a siketnéma kedvéért eredeti jellegéből kiforgatjuk, hanem úgy hogy őt e beszéd követelményeinek megfelelőleg képezzük.

Tanítsuk a siketnéma gyermeket úgy, amint a halló kised anyja vagy dajkája ölében pihenve, a családi szobában vagy később az udvaron játszva, testvéreivel és pajtásaival érintkezve, kívánságait és élményeit előadva s e közben folyton mások oktató és intő vagy felvilágosító, szavaira figyelve, a szülői háznak határain belül beszélni megtanult.

Mi is a siketnéma beszéde?

Az általános magasabb emberi célznak figyelmen kívül hagyása mellett, — optikai és mechanikai gyakorlatok összesége. A siketnéma azért tud beszélni megtanulni, mivel beszélő szerveit épen oly mozgásba bírjuk vele hozatni, ahogy a mieink mozognak mikor beszélünk s e mozgás nála épen olyan akaratlagos mint nálunk. Ebben őt a tapintás érzéke támogatja, azt pedig, amit mi mondunk neki, vagy amit írva lát, optikus úton fogamzik meg benne s a beszélő mechanizmus közbejöttével reprodukálódik velünk szemben kifelé.

Mi következik ebből?

Ebből az következik, hogy a siketnéma a nyelvalakok tűzetes szemléleten alapuló ismerete, azoknak folytonos mechanikai (fonetikai) gyakorlatokból származó szabatos kiejtése nélkül sem tisztán, sem biztosan (öntudatosan) sem bátran, sem folyékonyan, sem természetesen nem beszélhet.

A halló is törve és vontatva beszél az a nyelvet, melyet még tökéletesen meg nem tanult, épenígy a kellőleg nem iskolázott siketnéma; ám ha kellőleg oktatjuk, biztosan, bátran, természetesen és folyékonyan beszél, mert a nyelvalakok segítségével a nyelvbeli szerkezetébe öntudatos betekintéshez jut, kellő számú mechanikai gyakorlatok által beszélő szerveit szabatos munkálkodásra szoktatja, más szavakkal, nyelvérzékre tesz szert, a mely végre nála épen olyan megingathatlanná válik mint a hallónál. És talán az sem megvetendő érv, hogy csakis ilyen beható képzés mellett értheti meg minél tökéletesebben a vele beszélőket is.

A kicsinyhitűek azt hozhatják fel ellenvetésül, hogy azért a

siketnéma sohasem fog úgy beszélni, mint a halló, hanghordozása mindig idegenszerű lesz, beszédéből mindig valami mesterkéeltség lesz kiérezhető. Ez igaz, de nem is végez a végtelen tökéletességű Isten képére teremtett lélek sehol bámulatosabb munkát, mint a siketnéma beszélő-szervezetében. A siketen született némák beszédéből ki rezhető mesterkéeltség abban az arányban fog fogyni, amelyben őt észszerű s neki gyönyörtokozó módon a beszéd művészetébe belegyakoroljuk. Azoknál pedig, akik több évig hallottak és úgy lettek megsiketülés miatt némákká, még az üde csengésű, természetes hanghordozású beszédet is visszahódítjuk, ha kellő módszerrel ott vesszük fel a nyelvképesség tovább fejlesztésének fonalát, ahol a betegség következtében megszakadt.

Nem lehet azt mondanunk, hogy nincs szüksége a siketnémának mindenre s hogy nem minden siketnéma tanítható mindenre. Ellenkezőleg, egész munkával, a feladat tökéletes megoldásával minden egészséges siketnémánál hol hosszabb rövidebb idő alatt, hol több-kevesebb munkával célzott érünk. De célzott érünk eme természethez alkalmazott módszer nyomán még olyan növendékeinkkel is, akik beszédszervi akadályok miatt az előszó kimondására képtelenek; amennyiben ezen legalább gondolkozni és írni tanulnak még a nyelv szellemében.

Akik ismerik a magyar nyelvnek alakbeli átlátszóságát, hangjainak s hangcomplexeinek a beszédszervek alkatától függő s így szinte önmaguktól alakuló csoportjait s ebből folyólag a beszédnek épen úgy optikai mint mechanikai úton könnyen eszközölhető fölfogását; akik ismerik a siketnéma szemének élességét, eszének egészséges logikáját, azok ezt a munkát sem lehetetlennek sem fölöslegesnek nem fogják tartani.

A fél munka mindenkor csak félszeg műveltséget ad s amíg ez az észtlap kapkodó bizonytalanságával csak leveri és gyötri, addig az oktatás egész munkája az értelmet megnyugtatta s a kedélybe összhangot visz bele.

Pivár Ignác.

A hülyék, gyengeelméjűek és gyenge tehetségűek.

Csoportkép.

A gyógypaedagogia, mely, mint tudvalevő, az általános paedagogiában vert gyökeret és annak mintegy kiegészítő részét képezi, jelenleg már mindinkább nagyobb és nagyobb tért hódít; de míg a siketnémák és a vakok intézetei már több, mint százados múltjokat ünnepelték, az ezek irodalmával foglalkozó tankönyvek kötetének száma már meglehetősen nagy, addig a hülyék és gyengeelméjűek intézetei aránylag alig egy félszázados múltra tekinthetnek vissza, eltekintve a hülyeséggel és gyengeelméjűséggel foglalkozó irodalomtól, mely mindeddig még elenyésző csekély. Ha ez

utóbbira egy tekintetet vetünk, szemünkbe ötlük, hogy a szerzők e téren mennyire iparkodtak a szellemi fogyatékosokat bizonyos csoportokba osztani és ezt a boesztást homályosabbnál homályosabb meghatározásokkal tetézték.

Az egyik szerző az összes szellemi fogyatékosokat a „hülye” névvel jelzi, s csak azt emeli ki, hogy a hülyeség könnyebb vagy súlyosabb jelenlététől az illető egyén fejlődése és következésképpen képezhetősége is függ; a másik a beosztásnál már különböző elnevezéseket használ, milyenek pl. hülyék, tompaelméjűek, idioták, félidioták, cretinek, buták, gyengeelméjűek, gyengetehetségűek stb. a nélkül, hogy az egyes csoportokat tüzetesen megmagyarázná, s így annyi fő- és alfajjal, annyi fő- és mellékfogalommal ismertet meg bennünket hol az egyik, hol a másik szerző, hogy igazán még a szakemberre nézve is nehéz az ebbeli tájékozódás, a szellemi fogyatékosoknak főbb csoportokra való beosztása és ez utóbbinak tüzetes meghatározása, illetőleg megokolása. A fentnevezettek közül csak a hülyéket, gyengeelméjűeket és gyengetehetségűeket ragadom ki, mint a kik egy-egy főcsoportot képviselnek s törekvésem a jelen sorokkal oda irányul, hogy azokat lényegökben és valójukban, testi és szellemi fogyatkozásukban a tisztelt olvasónak bemutassam.

Az első kérdés, mely e szerencsétlenek leírásánál szemünk elé tárul, az lesz: hogy tulajdonképpen kit nevezzünk hülyének; kit gyöngelméjűnek avagy gyengetehetségűnek? Továbbá: Mily jellemző eltérés van a hülye és gyengeelméjű, ez utóbbi és a gyengetehetségű gyermek lelki élete között?

Hülyének olyan egyént nevezünk, ki fejletlen agya folytán szellemileg, de töbenyire testileg is többé kevésbé visszamaradott. Az agy- és idegrendszer ugyanis sokkal bensőbb összeköttetésben van a testtel, mintsem hogy annak hiányos fejlődése ez utóbbira nézve ne lenne gravitáló befolyással és azért a hülyét tényleg nemcsak szellemének hiányos voltáról, hanem már a testi magatartásáról, azaz defectusairól is föl lehet ismerni.

Mint a hülyeséget kiválóan jellemző testi fogyatkozások: a nagy- és kisfejűség, a szemeknél előforduló strabismus, a rossz fogazat, a hiányos kiejtés, a lapos mell, gyenge és vézna karok, meg a gyakori bénult végtagok. Mind ezen hiányok ugyan a gyengeelméjűek és gyengetehetségűeknél is előfordulhatnak és elő is fordulnak, de sokkal könnyebb formában és nem bírnak ama typicus jelleggel, mely kizárólag a hülyeséget jellemzi. A gyengeelméjűek és gyengetehetségűek, mint a kiknek agya a hülyékénél kevésbé van megsértve, sokszor külső jelenségükben, testtartásukban nem árulják el ama pszichikai defectust, mely lényöknek sajátja, és ilyenkor csakis a szellemi abnormitások azok, melyek az egyes csoportok közötti határvonalakat legalább megközelítőleg meghatározzák.

A hülyeség súlyosabb fokában szenvedők csak kevés jelét mutatják az érzéki életnek. Mintegy álomba merülve maguk előtt

mozdulatlanul ülnek és semmi sem ragadja meg figyelmüket, legfeljebb az étel megpillantása, mely alkalommal aztán inkább állatias, artikulálatlan hangokat hallatnak. De viszont vannak e fokon olyanok is, kik örökösen mozognak, gépies mozdulatokat, úgynevezett „ticseket“ végeznek. Tisztátalanok, kiket etetni, itatni, és gondozni kell. Ezek paedagogiai szempontból a képezhetetlen hülyékhez tartoznak s kizárólag csak ápoló intézetekbe valók, ahol őket megfelelő humánus bánásmódban részesítik. — A hülyeség könnyebb fokában szenvedőknek érzéki világa ugyan szintén nagyon hiányos, de mindamellett már képezhető, habár ez utóbbi nem annyira az értelmiekre, mint inkább a gépies cselekvésekre szól, melyekre hosszú megszokás és gyakorlat útján tesznek szert. Ezek a képezhető hülyék tanintézetekre szorúlnak, a melyekben módszeres, türelmes tanítás és nevelés által a társadalom számára annyiban menthető meg, amennyiben bizonyos primitív munkák végzése által hasznossá tehetik magukat. Válhatnak belőlük: napszámosok, munkások, szolgák, kocsisok s különösen a földművelésnél sikerrel alkalmazhatók, de azért önállóak ezek sem lesznek soha és annyiban mindig embertársaik támaszára lesznek utalva, amennyiben magukra hagyatván, csakhamar ők is elzüllenének, minthogy képelenek arra, hogy magukat saját erejükből tartsák fönn.

A gyengeelméjű olyan psychikailag abnormális egyén, ki ugyan szellemileg sokszor magas fokot érhet el, de akinek erkölcsi spharája romlott és teljesen elfajult. A gyengeelméjűek azok, a kiknek soraiból a fiatal bűnösök nagyszámú gárdája kikerül, kik sokszor már a legzsengébb korban is a normális érzék rendellenes fejlődését mutatják, és kik nem egyszer hajmeresztő, kegyetlen tetteikkel vérfagyasztó dolgokat visznek végbe.

A hülyék intézeteiben a gyengeelméjűek azok, kik örökös nyugtalanságuk s egyéb rossz szokásaik által a személyzet helyzetét oly annyira megnehezítik, s sokszor a tanító lélekölő munkáját még daczczal, makacssággal szemtelenséggel hálálják meg. Hazánkban a gyengeelméjű gyermekek többnyire a javító intézetekbe kerülnek s bátran állíthatjuk, hogy ezek nevelése és tanítása a gyógypaedagogiai nevelő egyik legnehezebb feladatát képezi.

A harmadik csoporthoz tartoznak a gyenge-tehetségűek, kiknek érzéki világa teljesen ép, és kik csak abban különböznek a többi egészséges tanuló társaiktól, hogy perceptiójuk nagyon lassu és ennél fogva náluk a képzettársítás, a fogalomalkotás, szóval: az egész szellemi tevékenység épen, de lassan történik, oly annyira; hogy ezáltal a népiskolákban sikerrel nem taníthatók. A népiskolai tanító, kinek keze alatt sokszor 60—80 gyermek van, nem ér rá, hogy ezeknek szentelje a kimért idejét, s habár a lelkiismeretes tanító eleinte ezeket is belevonja tanítása körébe, buzdítja őket és fáradozik velök, de mikor belátja, hogy erőlködése velök szemben — akár a gyenge felfogó képességüket túlhaladó anyag nehéz volta, akár egyéb testi vagy szellemi okok miatt — kárba vész, csakhamar magukra hagyja őket, a mint nem is tehet egyebet. Ezek-

kel aztán tanulótársaik is nem egy esetben csúfot és gúnyt űznek s így a gyengetehetségű gyermekek az amúgy is csekély önbizalmukat elveszítvén, csakhamar fokról-fokra süllyednek.

Ezen szerencsétlenek azok, kik segítségünkre leginkább szorultak, mert ha külön iskolákban vagy intézetekben egyéniségökhöz képest taníttatnak, teljesen érvényesülnek, s habár a tudomány terén soha sem tűnhetnek ki, de az ipar mezején teljesen önállókká válhatnak s idővel, mint jó mesteremberek magukat és családjukat szerényen fenttarthatják.

A gyengetehetségűek tanítása tehát a legháladatosabb mező, a melyen a gyógypaedagogiai tanító ügyszeretét és szakképzettségét legjobb sikerrel érvényesítheti; de viszont az államnak és a társadalomnak is megbecsülhetetlen haszna származik abból, ha karöltve mennél több ilyen iskolát alapítanak gyengetehetségűek számára. Mert hisz nyilván való dolog, hogy ezáltal egy nagy szociális baj is orvosoltatik, a mennyiben első sorban a lakosság egy tetemes része meg lenne mentve a visszamaradottságtól, illetve elzülléstől, másodsorban pedig e baj orvoslásával karöltve járó szükséges prophylactikai óvintézkedések jelentékenyen hozzájárulnának a nép jóllétének előmozdításához; minthogy statisztikailag kimutatható, hogy a gyengetehetségű gyermekek többnyire az alsóbb néposztályból kerülnek ki, s vagy a hiányos táplálék, vagy a nedves, egészségtelen lakásokban való tartózkodásuk s egyéb nyomor okozta bajok miatt fejlődésükben visszamaradtak.

A főtnevezett három csoport képviselői azok, a kik a szellemi fogyatékossgát és az azzal járó complicált testi fogyatkozást szemünk elé tárják, és a kiknek tüzetesebb ismertetését szellemi sajátosságaikra vonatkozólag egy következő cikkünkben lesz szerencsénk kifejtteni.

Kelemen Ignác.

Hazai hírek.

Kartársaink ügybuzgósága következtében beérkezett közleményeink száma annyira felfezaporodott, hogy: lapunk terjedelme azoknak legsürgösebbjeit, nevezetesen a siketnémák oktatásának tantervügyét tárgyaló ezikkeket sem fogadhatná be, miért is lapunk jelen számát féllínyi terjedelemmel megtoldottuk.

A vakok kolozsvári iskolája. Nem emelhetett Erzsébet királyasszonyunknak Kolozsvár városa szebb emléket annál a bőkezű alapítványnál, melyet — mint annak idején a lapokat bejárta — szerencsétlen embertársaink legszerencsétlenebbjeinek: a *vakoknak* megmentésére tett. Annak a Szívnek, a ki egész életében csak jót tudott tenni, az emléke is jótékonyságot ébreszt.

Kolozsvár városa Erzsébet királyné nevére elnevezve, iskolát alapít azoknak a szegény vakoknak, a kik igazság és emberi jog helyett levett kalappal állottak eddig a templomajtók előtt, irgalmat

és könyörületet esdvén. Iskolát alapít oly célból, hogy abban felépítve lelköket, tanulják meg a munkát és a tisztas ipart s váljanak munkás, tevékeny emberekké azok a vakok, a kik eddig nyűgei voltak a társadalomnak.

Ez az iskola, mely hazánkban az e fajta intézetek között a második leszen, Kolozsvár polgármesterének, a nagynevű emberbarátnak: *Szvacsina Géának* buzgólkodása folytán már ez év szeptember havában nyílik meg. Szervezete, mint arról értesülést kaptunk, a legegyszerűbb lesz; céljául nem tűz ki magas művészenvelést, hanem csupán a legszigorúbb *elemi oktatást* és ennek bekoronázóját: az *ipari képzést*.

Az elemi iskola mindjárt az első évben kombinált tanterv alapján *két* osztálylyal nyílik meg *egy* tanító vezetése alatt 8—8, összesen 16 bentlakó növendékkel. A tantervben a főgond a szóval való tanítás helyett, a kézügyesítésre és ennek is csupán csak azon ágaira leszen fordítva, melyeknek később az ipari oktatás alkalmával direkt haszna leend. Ennek kapcsán nyújtatnak az elemi ismeretek.

Az elemi iskolával egyidejűleg nyílik meg az ipartanműhely is. Ebbe az első évben oly 8 vak vétetik fel, a ki 14-ik életévét betöltötte s az ipartanulásra alkalmas. Ezek képzése három évre terjed, mely idő alatt egy látó mestertől vagy a kefekötést, vagy pedig a kosár-, nád- és szalmafonást meg kell tanulniok. Az iparos növendékek, hogy hiányzó ismereteiket csak némileg is pótolják, naponta 1—2 órai gondos és hathatós ismétlő oktatásban részesülnek s így a legszükségesebb elemi ismereteket, a kétféle rendszerű írást, olvasást, fej- és jegyszámolást stb. ipari képzésük három éve alatt nekik is alkalmuk lesz elsajátítani.

A fejlődés további menete az lesz, hogy az intézetbe évente 8—8 új vakgyermek vétetik fel, kikkel a 2-ik évben az előkészítő osztály egy *óvónő* vezetésével, a ki a 3-ik évben az előkészítővel együtt az I-ső osztályt is tanítaná, a 4-ik évben pedig a második kettős osztály egy *új tanító* alkalmazásával nyílik meg. Ugyanekkor lép át a IV. osztályból ipartanulásra a második csoport, míg az első évben felvett iparosnövendékek, mint kiképezett iparos munkások az életbe bocsájtatnak. A hatodik évben az intézet teljes létszámot nyer s akkor az összes növendékek száma 64 leszen, kik közül 40 elemi oktatást, 24 pedig ipari képzést nyer. A tanerők száma ugyanekkor — az osztatlan osztályokat véve figyelembe — négy leszen, még pedig: 1 *óvónő*, a ki az előkészítő 8 növendékét foglalkoztatja; 1 *tanító*, a ki az I. és II. osztály 16 növendékét oktatja; 1 *igazgató-tanító*, a ki a III és IV. osztály 16 növendék tanításán kívül az intézetet vezérli és a műhelyi számadásokat kezeli; 1 *iparos mester*, a ki 8 kezdő növendékot oktat, 16 haladó iparost pedig munkával ellát.

A mint már e rövid ismertetésből is látható, a vakok kolozsvári intézete igen egészséges alapokon épül fel. A zeneoktatást,

mint kenyérkeresetet nyújtó forrást, mért az intézetet aránytalanul drágítaná, teljesen mellőzi. S mivel az iparoktatás eredményeiről már vannak némi tapasztalataink: az új intézetnek, melylyel Kolozsvár önmagát tisztelte meg, előre is szép jövőt jósolunk.

A gyógypaedagogiai tanítóképző intézetek tanárai. Tudvalevő a kartársak előtt, hogy a siketnémák, vakok, hülyék és gyengeelméjűek tanítóinak képesítésére az illető intézetek egyszersmind tanítóképzőkként is szerepelnek. Az azonban mindezideig nem volt még rendezve, hogy tulajdonképen kik hívatottak e képzőkben tanítani. E hiányon segített most a minister úr, kiadván 11249 sz. rendeletében, hogy előadói tisztet előleges képesítéshez kívánja kötni még pedig oly módon, hogy a ki jelentkezni kíván, attól megkívántatik, hogy legalább 5 évig tanítóskodott legyen az illető pályán s irodalmi tevékenységet is fejtett ki azon körben, melyre képesíttetni kívánja magát. Az alapfeltételek egyike az is, hogy a német nyelvet annyira bírja, hogy a szakbeli munkákat megértse. A képesítettség mértékét egy szabadon választott általános becsű szaktétel írásbeli kidolgozásához s ahoz köti a minister úr, hogy a jelölt egy szaktételt, melyet egy nappal előbb közölnek vele — a vizsgáló bizottság — a gyógypaedagogiai szaktanács — előtt fejtegesse. Az ily módon képesített a IX. fizetési osztályban való kineveztetésnél és a tanítóképző tanfolyamon a tanítással való megbízatásnál előnyben részesül s a tanári címre illetékes.

A gyógypaedagogiai tanintézetek hitoktatói. Szakemberek között nem egyszer vetődött fel már az az eszme, hogy indokolt és üdvös volna, ha a különleges tanításra nem képesített papok helyett szakemberek vennék át a vallás- és erkölcsstan tanítását. Nem vitatjuk, hogy mennyiben volt és van e kollegáknak igazuk s azt sem kívánjuk fejtegetni, hogy a tanításban máskülönben szakember a hitnek beoltására mennyivel nyujtana több garantiát, mint a tanítási téren kevésbbé jártas ugyan, de a hitben élő egyházi ember, a pap. Úgy látszik: a minister úr sem ez alapon, hanem hazai törvényeinkre támaszkodva döntött ez ügyben, midőn kijelentette, hogy a vallás-oktatást továbbra is a papok kötelességének és jogának kívánja tekinteni, de egyszersmind megkívánja, hogy a gyógypaedagogiai intézetek hitoktatói úgy az ügy, mint saját érdekükben a szaktanítói vizsgát letegyék.

Lévay ünnepély a váci siketnéma-intézetben A váci siketnéma-intézet igazgatósága mint minden év márczius 13-án, úgy ez évben is ünnepélyt rendezett a Lévay Henrik-féle ösztöndíj kiadása alkalmára. Kisteleki Lévay Henrik ugyanis 10000 frt alapítványt tett olyan kikötéssel, hogy annak évi 500 frt kamatját egy a váci siketnéma-intézetet jó sikerrel végzett olyan jó erkölcsű siketnéma kapja, aki az iskolából való kilépése után is kifogástalan életű s magát valamely iparágban annyira kiképezte, hogy önálló üzletet nyithatna, de szegénysége ebben gátolja. Ez évben Turmann Anna budapesti himzőnő volt a szerencsés, kinek a közoktatásügyi minister a nevezett ösztöndíjat adományozta. Az ünnepélyen a nagy

nevű alapító maga is megjelent s megjelenésével az ünnepély fényességét emelte.

Hivatalos kiküldetés. A gyógypaedagógiai szaktanács azon hivatásához képest, mely szerint a gyógypaedagógiai oktatás ügy körébe tartozó iskolák és intézetek működését és tanítási eredményét figyelemmel kísérje és ellenőrizze a közoktatásügyi minisztérium, a szaktanács részéről — a siketnémák budapesti iskolája tanulmányozására s az abban tapasztalt dolgokról illetékes helyen való jelentéstétel végett — Pivár Ignácot küldötte ki. Nevezett kiküldött, hogy az iskola működéséről minél alaposabban meggyőződhessék, három ízben ismételte látogatását az iskolában. A második haladó osztályra különösen felhívta az igazgató a kiküldöttnék figyelmét, mivel ezen osztály a múlt év párhuzamos első osztályának jobb tehetségű gyermekeiből van összevonva s a tantestület előirányzása szerint két év alatt három osztály tananyagát van hivatva elvégezni. Megjegyezzük itt, hogy bár szokatlan ez az osztály-ugratás a siketnéma iskolákban, de hogy mégis lehetséges és hogy az osztály növendékeire nézve semmi tekintetben hátránnyal nem jár, azt már bebizonyította a siketnémák temesvári iskolája is, amidőn az 1894—95 tanév első osztályának hat jobb tehetségű növendékét az 1895—96 tanévben egyenesen a negyedik osztályba ugratta fel, s ez az osztály, — most mint hetedik osztály, — nem csak a temesvári, hanem összes siketnéma-iskoláink legkiválóbb előmenetelű osztályai közé tartozik.

Új egyesület. A „Vakok orsz. önképző, segélyző és nyugdíj-egylete” és a „Vakok bpesti orsz. intézete tantestületének tagjaiból alakult segélyző bizottság” egy egyletté egyesült az 1898. év decz. 28-án tartott közgyűlésen. Az új egyesület czíme: „A vakokat gyámolító országos egyesület”, czélja pedig: „a Magyarország területén élő szegény sorsú vakok oktatásának és nevelésének előmozdítása, a kenyérkereseti szakmát (ipart vagy zenét) tanult felnőtt vakok továbbképzése és foglalkoztatása, vagy közvetítés folytán foglalkoztatáshoz juttatása; oktatásban nem részesült felnőtt vakok elemi és ipari oktatása; megszorult, munkaképtelen, beteg vagy elaggot vakok és ezek családtagjainak segélyezése és gyámolítása, szóval az összes vakok elhanyagolt ügyének felkarolása és életsorsuknak emberi méltóságukat megillető módon való biztosítása.” Az intézet tantestülete az egyesület választmányában az igazgaton kívül, ki annak állásánál fogva tagja, három tantestületi tagy által képviselteti magát.

Slőjd tanfolya a vakok intézetében. A Vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter, s fővárosi gyógypaedagógiai intézetekben működő tanerők számára 6 hónapra terjedő kurzust tervezett a fa és agyag Slőjd munkálatok elsajátítására. E kurzuson a vakok intézetében működők közül 8-an, a hülyék intézetéből 4-en s a siketnémák iskolájától 2-en, összesen: 14-en vesznek részt, a kik hetenként 6 órában iparkodnak elsajátítani a szükséges ismereteket Szabó Gábor a budai paedagógium szaktanárától. A kurzust

nyilvános vizsgálattal fogják befejezni, mely írásbeli, szóbeli és gyakorlati részből fog állani.

Hallási gyakorlatok a siketnémák temesvári intézetében. Azon kedvező, mondhatni feltűnést keltő hírek, melyek a siketnémák váczai intézetében folyamatban levő hallási gyakorlatok eredményeire vonatkozólag az újságokban megjelentek, arra bírták Moussong Pált, a siketnémák temesvári intézetének tanárát, ki kutató és fürkésző hajlamának eddig is több ízben tanujelét adta, s ki saját tapasztalataiból akar e gyakorlatok értékéről meggyőződést szerezni, hogy a siketnémák temesvári intézetében hasonló kísérletet tegyen a hallási gyakorlatokkal. A kísérletezés november óta folyik. Kíváncsiak vagyunk, mily eredményről értesít minket a temesvári tudósítónk!

(E hír kapcsán megemlítjük, hogy a hallási gyakorlatokkal való kísérletezés nagyon régi. Történeti feljegyzések alapján tudjuk, hogy Archigenes már az első században használta a halló csövet a hallás javítására. A VI. században is történtek ilyen kísérletek. A XVIII. században Ernaud és Péreira foglalkoztak ily kísérletekkel s állítólag oly eredménnyel, hogy az előbb siket volt egyének később meghallották a szavakat. Itard 1805-ben 6 növendékkel folytatott hallási gyakorlatokat. Eleinte kis harangot, később különféle hangszert — különösen fuvalót — használt, azután rátért a magánhangzókra s végül a mássalhangzókra. Időközben 3 növendéknél beszüntette a gyakorlatokat, valószínűleg azért, mert ezeknek hallása, illetőleg sikétsége teljesen változatlan maradt. A másik három siketnéma közül kettő szóhallást nyert, a harmadik azonban csak kevés eredményt mutatott fel. Itard után számosan foglalkoztak ily módszeres hallási gyakorlatokkal és pedig Éjszakamerikában Gallaudet, Craham Bell, Clarke, Gillespie, Németországban Beck, Jäger, Wolf és Frank, Angliában Tynbee, Franciaországban Javal és Verrie stb. Jelenleg több siketnéma-intézetben foglalkoznak ily módszeres hallási gyakorlatokkal. Ezek közül legnevezetesebb a döblingi intézet, melyben már 1893-ban 60 növendékkel tettek kísérletet. Érdekes, hogy a zágrábi siketnéma-intézetben szintén már 1893-ban vezették be a hallási gyakorlatokat. Legerősebb védelmezője ezen — Walther és más szakemberek által nem nagyon kedvezően megbírált — hallási gyakorlatoknak Dr. Urbantschitsch Victor, bécsi egyetemi tanár, ki a módszeres hallási gyakorlatokról könyvet is írt. A könyv 1895-ben jelent meg. Címe: Ueber Hörübungen bei Taubstummheit und bei Ertaubung im späteren Lebensalter.)

Beszédgyakorlókönyv hebegők oktatására. *Vaday József* nagyváradi kántársunk gyakorlókönyvet írt a hebegők tanításához. Ezen könyvet az orsz. paedagogiai szaktanács felül bírálta s *használatát a M. kir. Vallás és közoktatásügyi Minister folyó év febr. 13-án kell 10,628 számú intézkedésével megenged'e*, megjelölve egyszersmint azon módosításokat is, melyek a mű új kiadásában a szaktanács véleménye szerint szükségesek lesznek. Az érdekes könyvet — melyet közelebb részletesebben ismertetünk — ajánljuk a szaktársak figyelmébe. Ára 1 frt 50 kr. Megrendelhető a szerzőnél Nagy-Váradon és e lap kiadóhivatalában.

A közoktatásügyi minister leiratot intézett a tanfelügyelőkhez, hogy a hatáskörükbe tartozó iskolákban a hibás beszédű gyermekeket irassák össze és ezen összeírásról készített kimutatást hozzá tegyessék fel.

Külföldi hírek.

A poseni siketnéma-intézetben november és deczember hónapokban tanfolyamot tartottak Radomski igazgató vezetése alatt oly teologusoknak, kik felnőtt siketnémák lelki vezetésére képesítést óhajtottak szerezni. A tanfolyamon 41 lelkész vett részt, kik az előadások hallgatásán kívül a tanítást, de különösen a hittanítást is hallgatták és maguk is megkísérelték.

Nyilvános vizsgák eltörlése. Berlin város tanácsa azt a határozatot hozta, hogy az új évtől kezdve a városi iskolákban, tehát a városi siketnéma-iskolában is — az évváró vizsga eltöröltetik. De hogy az iskola és a szülői ház között a szoros kapocs fönntartassék, estélyeket rendeznek, melyeken a gyermekek szavalnak, tornásznak stb. és a szülők megismerhetik gyermekeik írásbeli dolgozatait.

Promotio. A boroszlói siketnéma-intézet tanára, Rzesnitzek Emil a zürichi egyetemen summa cum laude philosophiai dr.-rá avattatott. Dissertatiója: „A gyermek beszédjének psychikai fejlődése kérdéséhez“ legközelebb jelenik meg a könyvpiaczon.

A sziléziai siketnéma-intézeti tanárok fizetés rendezése. A sziléziai tartománygyűlés az elmúlt napokban javította meg a siketnéma-intézeti tanárok fizetését. Eddig u. i. különböző volt a különféle helyeken a fizetés: *Boroszlóban* a kezdőfizetés 2000 márka; minden három évben 200 márkával több 3600 m.-ig. *Ratiborban* 1500 m. 360 lakáspénz és minden 5 évben 300 m. emelkedés 3360 m.-ig. *Liegnitzben*: 1800 m. kezdőfizetés minden 4. évben 200 m. több 3400 m.-ig. A mostani fizetési viszonyok így alakultak: Vezető-tanár kezdőfizetése 4200 m. természetbeni lakás v. 660 m. lakáspénz; minden 3 évben 300 m. több 5400 m.-ig. Tanárok kezdőfizetése 1700 m.; 8 pótlék és pedig 3 á 300 m., 5 á 200 m. 3600 m.-ig és lakás v. megfelelő lakbér. A legmagasabb fizetés 27 évi szolgálat után éretik el.

W. Schröter a gyengeelméjűek drezdai intézetének igazgatója és a „Zeitschrift für die Behandlung Schwachsinniger und Epileptischer“ szerkesztője 27 éves működése alkalmából az I. oszt. Albrechtsrend lovagkeresztjével tüntettetett ki.

Halálozások: *Voigt Oszkár* a weissenfelsi siketnéma-intézet érdemes igazgatója 47 éves korában meghalt. — *Sengelmann Mátyás dr.* a hülyék alsterdorfi intézete igazgatója febr. hó 3-án szívszélhűdésben meghalt.

Vegyesek.

Szinhallás. Grafé tanár a „Revue de medicine“-ben a színhallás egyesetéről ír. — Egy 24 $\frac{1}{2}$ éves orvostanhallgató Nordaunak a Degeneratiokról szóló könyvének olvasásakor lett figyelmes állapotára. Magánhangzók olvasása vagy hallásakor színérzések támadnak benne olyformán, hogy egy határozatlan alaku foltot vél feltűnni és pedig az „a“-ná vörös-karmin, az „e“-nél fehér-sárga; az „i“-nél fekete; az „ó“-nál igen világos és az „u“-nál világos színt lát. E színérzéseket akkor is érzi, a mikor egy szóra gondol, a melyben a nevezett hangok egyike előfordul. Az olasz és spanyol nyelv, a melyben sok az „a, ú“, igen színdúsnak míg a Vlām, a melyben sok az „e“ igen színtelennek tűnt neki. A deák onnan magyarázza e tünetényeket, hogy a „karmin“ „noir“ és „brun“ szavakban „a, i“ és „ó“ fordulnak elő és e hangok olvasásakor az említett színek jutnak az eszébe. Az „ó“ és „e“-re nézve nem talál magyarázatot. Ezzel kapcsolatban Trüper, a „Kinderfehrer“ szerkesztője azt állítja, hogy intézetében volt egy fiu, a kinek színek látásakor szaglási érzései támadnak és a tárgyakat színük megállapítása végett, megszaglálta.

Zongorázó siketnéma. Hogy a vakok zongoráznak, azon manapság senki sem csodálkozik, de hogy siketnéma akadjon, ki zongorázni tudjon s pedig oly ügyességgel, hogy játékával műértő közönség elé merjen állni, az nemcsak a laikusokat lepte meg, hanem méltán minket szakembereket is. Hiszen eddig sem tartottuk lehetetlenségnek, hogy a siketnéma megtanulhasson zongorázni, csak azt nem gondoltuk volna, hogy a siketnémának zongorajátékát élvezettel lehessen meghallgatni. Pedig lehet! Bebizonyította ezt Baader Henriknek, a temesvári közúti vasutak igazgatójának siketnéma leánya, Zelma, ki a gyárvárosi kaszinónak f. évi január 15-én tartott matinéjén Henriette nevű halló nővérével a Zampa operának Nocturne-jét adta elő, négy kézre, a nagyszámu előkelő közönség lelkesült tetszése mellett. Tudtunkkal Baader Zelma az egyedüli siketnéma hazánkban, ki zongorázni tud.

Megjegyezzük még, hogy nevezett leány, ki 8 éves korában veszítette el hallását, 5 éven át a temesvári siketnéma-intézetnek volt növendéke, aztán pedig az apácák vezetése alatt levő polgári leányiskolát végezte.

Epileptikus betegségeknel néha nagyon hosszú rohammentes időszakok észlelhetők. Néhány ily esetet közöl ujabbán *Sinkler*. Egy betegnél az első fogzás-kor jelentkeztek az első rohamok, melyek 8 éves koráig ismétlődtek; ettől kezdve 37 éves koráig, vagyis 29 éven át szüneteltek a rohamok, a mikor ismét jelentkeztek és rövid időközökben ismétlődtek. Egy másik esetben az első rohamok a nőbeteg 28 éves korában jelentkeztek és 2—10 hetenként ismétlődtek, mindig éjjel. 46 éves koráig, a mikor teljesen megszűntek és csak 12 év múlva léptek fel újból. Egy harmadik beteg 7 éves korától szenvedett ep. 17 éves kor. megszűntek a rohamok és 21 éven át szüneteltek. Végül egy negyedik betegnél az ep. rohamok 10 éves korában jelentkeztek és tartottak 27 éves koráig, a mikor megszűntek, hogy 21 év múlva újból fellépjenek. Ezen esetek is bizonyítják, hogy az epilepsia meggyógyulásáról tulajdonképen sohasem szólhatunk, mert még igen hosszú idő múlva is újból előállhatnak a rohamok.

A vak Spanyolország. Hirschberg német orvos, a ki hosszabb időt töltött Spanyolországban és szorgalmasan tanulmányozta az ország egészségügyét, meg-

állapította, hogy vakság dolgában nemsokára utólérik Egyptomot. Egyptom tudniillik a „legvakabb“ ország az egész Föld kerekiségén, mert ott pusztít legjobban a trachoma és egyéb szembaj, de Egyptom után mindjárt Spanyolország következik, a minék maguk a spanyolok az okai. Más országokban, a mint megtudták, hogy milyen veszedelmes és hihetetlenül gyorsan terjedő szembetegség a trachoma, rögtön megtették a szükséges intézkedéseket s európai államokban ma már csak igen kis mértékben pusztít ez a betegség. De a spanyolok mindezzel nem törődtek, az orvosi egyetemeiken, a melyek különben is nagyon silányak, a szemészetet nem tanították, sőt ma sem tanítják s így esett meg, hogy Spanyolországban mind több ember vesztette el a szemevilágát. A szembajosok számára ott nincs kórház, csak kisebb alosztályok vannak a nagy kórházakban, de ott is inkább csak elhelyezik a beteget, mert a szembajokat gyógyítani még a képzetebb orvosok sem tudják.

Nagyot-hallás. Egy gazdag hölgy, aki a dr. Nicholson-féle művészi füldebok segítségével nagyot-hallásától és fülzúgásától megszabadult, a nevezett orvos intézetének 20.000 márkát ajándékozott, hogy azok a süket és nagyothalló egyének, akiknek nincs módjukban a füldebokat beszerezni, azokat ingyen kapják meg. Leve, lek a következő címre kéretnek: Richardson Bros., 9. Great Russel-Street, London-W. C.

Az agy élettana. Laborde francia fiziologus a francia élettani intézet legutóbbi üléseinek egyikén erről az érdekes témáról értekezett. Laborde egy bonctani társaság elnöke, mely azt tűzte ki feladatául, hogy mentül több híres ember agyát megszerezze és az agy élettanát tisztába hozza. A társaság eddig Gambetta, Broca, Faidherbe, Viollet és más kapacitások agyát szerezte meg, melyek közül az említett tudós Gambetta agyát tüzetesebben megvizsgálta. — Gambetta tudvalevőleg nagy szónok volt és agyának megvizsgálása alapján megállapították, hogy e tehetségének székhelye a központi idegrendszer szerkezetében tisztán fölismerhető. A szónoki tehetség székhelye a harmadik agytekervény, mely Gambettánál a rendesenél sokkal jelentékenyebben ki volt fejlődve. Azt állítja továbbá Laborde, hogy az ember szellemi képességei nem annyira az agy terjedelmétől, mint inkább minőségi kifejtettségétől függenek. Ezt bizonyítja Gambetta agya is, melynek sulya az emberi agy közepes sulyán is alul maradt.

Szerkesztői üzenetek.

Dr. M. T. Kassa. A nevezett dolgot még a hülyék intézetében volt szerencsénk alkalmával kiegyenlítettük Engedje meg, hogy ezzel szolgálatára lehessünk. — **Éliás J. Arad** Elnézést kérünk, hogy becses cikkének folytatását, tantervünket tárgyaló cikkek sürgős volta miatt csak a jövő számunkban közölhetjük. **H. K. Kolozsvár.** Ha csak tehetjük, a jövő számunkban hozni fogjuk. — **Hercsuth Kálmán, Vác.** Cikked örömmel vettük, fogadd érte köszönetünket, de tekintettel az időszerű cikkek nagy számára — bármint szerettük volna is azt már most közleni — csak később közölhetjük. Üdvözet a kartársaknak.